

המאבק להישרדות העברית

החלטנו לייחד את גיליון 100 החגיגי ל'מלחמת השפות'. זו אמנם התרגשה – תרתי משמע – ביישוב העברי הקטן בארץ ישראל לפני מעט פחות ממאה שנה (בסופה של שנת 1913), אך חשיבות האירוע או סדרת האירועים של המאבק להשלטת העברית כשפת ההוראה במוסדות החינוך המרכזיים בארץ מצדיקה את יום ההולדת המטרים במקצת. מה גם שדומה כי מה שהוכרז בשעתו כניצחון (ואכן היווה ללא ספק תפנית דרמטית בהפיכתה של העברית ללשונה של 'מדינת ישראל' העוברית) אולי היה רק פרק שלא נשלם בניסיון להפוך את העברית, יפהפייה בתהליכי התעוררות אז, לשפתה של אוכלוסייה מוגבלת בהיקפה, תוך דחיקתן של לשונות אדירות ומרובות דוברים (כמו אנגלית, צרפתית, רוסית ואפילו יידיש באותה תקופה) ממעמד אפשרי של לשון דומיננטית וראשונה.

כדי 'לחגוג' את האירוע מצאנו לנכון לעסוק בו בצורות שונות, במישרין ובעקיפין: פרופ' ברנרד דב ספולסקי, מומחה עולמי למדיניות לשונית, מפרסם כאן את הפרק הראשון בספרו **לשונות היהודים** (המקור באנגלית). הוא מציג השוואה בין העברית לבין לשונות אחרות שהוחיו או שמשתוקקים להחיותן ומציין את מה שנראה לו כניצחונה המוחלט של העברית בארץ. דומה שיש אופטימיות מופרזת בתחושתו שלא אורבות לעברית סכנות בעולם 'גלובלי', שבו האנגלית היא שפת האקדמיה, שפת התקשורת הבינלאומית וכו'. רוביק רוזנטל וד"ר רות בורשטיין, המלמדת במכללה לחינוך על שם דוד ילין שראשיתה נעוצה במלחמת השפות, מספרים את סיפורו של אותו מאבק מזוויות שונות ובהשקפות שונות במקצת. מאמרים אחרים מוקדשים לדרכי הוראתה וטיפוחה של העברית בתפוצות (עידו בסוק, נמרוד שתיל, יבגני מריאנצ'יק ושותפותיו, רחל חלבה) ובמדינת ישראל בראשיתה (ננסי פרחי). מאמר נוסף מוקדש לזעקת שבר ולהרהורים נוסטלגיים עקב סגירתו של שער למתחיל (ציפי מזר), שחשיבותו כה מובהקת לשימור העברית בפי לומדיה בגיל מבוגר וללימודה. יש לקוות שלא תהיה זו רשימת הספד, ושהשבועון יחזור במתכונת זו או אחרת לעולמנו.

מאמרן של פרופ' לריסה רמניק וד"ר אנה פרישיצקי עוסק בסוגיה חשובה – אולי יותר מכפי שנדמה במבט ראשון: יחסם של עולי ברית המועצות לשעבר לדת, ובעצם לסממני הזהות היהודית כפי שהתגבשה ביישוב העברי ובמדינת ישראל במשך יותר מ-120 שנות היאחזותם של יהודים בארץ. כמו במחקרים אחרים של פרופ' רמניק, סוציולוגית המרבה לעסוק בהשתלבותם של עולי חבר המדינות במציאות החברתית בארץ, המסקנה היא שהעולים ברובם מסתגלים ומסגלים לעצמם את מנהגי הארץ ותפיסותיו של ה'יישוב' הוותיק.

סוגיה מעניינת היא נושא מעורבותם של הקיבוצים בקליטת העלייה. כיום, כשהדומיננטיות של האתוס הקיבוצי השיתופי חלפה מעולמה של ישראל, יש עניין להתוודע מצד אחד למחקר העוסק בהתמודדות הקיבוצים עם בעיות העלייה בראשית קיומה של המדינה (סקירתה של ד"ר רחל טוקטלי על הספר **החלוצים שנתרו מאחור**) ומצד שני – להתגייסות התנועה הקיבוצית כיום לפתרון בעיותיהם של עולים – בעיקר עולי אתיופיה – ולו גם בממדים צנועים (מאמרה של ניבה שפר-אשכנזי).

ועוד נושאים בחוברת עשירה ומגוונת זו: מאמר של ד"ר צפי טימור על טיפול והתמודדות של מורים בקשיי למידה של תלמידים הלומדים שפה זרה; מחקרים מלומדים – של ד"ר נמרוד שתיל על קריטריונים לחיותו של משקל שמני בעברית של היום ושל ד"ר עבד אלרחמן מרעי על השפעת הערבית על הסלנג הישראלי. כמו כן מזומן לקוראים מאמר על נושא שאינו שכיח בכתב העת שלנו – ניתוח דק ומורכב של פרופ' תמר סוברן ללשון שירתה של לאה גולדברג.

הרבה יותר מהרגיל אנו מייחדים הפעם מקום לסקירת ספרים, כתבי עת ובפרט ספרי לימוד, וכן לסקירת כנס שערכה האקדמיה ללשון העברית. דומה שבכך אנו ממלאים ייעוד מרכזי שלנו – להביא בפני הקוראים, והמורים בפרט, ידיעות וסקירות על ספרי לימוד המתפרסמים בארץ ובחוץ לארץ ועל ספרים וכתבי עת בענייני לשון, הגירה וקליטת עלייה (ד"ר ניצה קרון, דליה רוט ומאירה רום וכן סקירה מאלפת על כתב עת אינטרנטי חדש – הגירה – פרי עטה של ד"ר אורלי חיים).

אנחנו שמחים לקבל תגובות למאמרים שפורסמו – ובוודאי תגובה מלומדת ומנומקת מסוג זו ששלחה לנו ד"ר רבקה בליבוים, חברת מערכת חדשה וכותבת נמרצת, שגם סוקרת בגיליון זה בחוכמה ובדקדנות ספרי לימוד שונים.

ולבסוף – מדור המוקדש לשני אנשים שמילאו תפקיד חשוב במערכת הנחלת הלשון בארץ: ד"ר אפרים שך (מי שהיה מפקח חינוך מבוגרים במחוז ירושלים) וחיים יעקובזון (שנים ארוכות עורך **למתחיל**) זכרם לברכה.

יידלו לחיים טובים וארוכים כל העושים במלאכת הנחלת הלשון, הוראתה, הפצתה ומחקרה.

העורך